

Ronde 3

Petra de Lint (a) & Suzanne van Norden (b)

(a) Zelfstandig adviseur

(b) Iedereen kan leren schrijven

Contact: *petradelint@yahoo.com*

ikls@xs4all.nl

Beter schrijfonderwijs door meer kennis over genres

1. Inleiding

Veel leerkrachten in het Nederlandse basisonderwijs vinden het lastig om goed onderwijs te geven in het schrijven van teksten. Ze lopen tegen vragen aan zoals: ‘Wanneer is een tekst goed?’, ‘Waarop moet ik letten?’, ‘Hoe houd ik schrijfontwikkeling bij?’ Vaak blijft het schrijfonderwijs beperkt tot het geven van algemene opdrachten, met richtlijnen waar de tekst aan moet voldoen. Die richtlijnen neemt de leerkracht voorafgaand aan het schrijven met de kinderen door. Sommige kinderen kunnen daar wel lekker mee bezig zijn, maar de vraag is wat ze ervan leren. Feedback die de kinderen krijgen, gaat vaak over de correctheid van wat is opgeschreven, of het gebrek daaraan, zoals ‘spelfouten’ en ‘vergeten leestekens’.

Goed schrijfonderwijs verloopt anders. Het uitgangspunt daarvan is kennis over de kenmerken van verschillende soorten teksten. Waaruit die kennis bestaat, en hoe je daar als leerkracht mee kunt werken, zullen we toelichten in onze workshop.

2. Genres: teksten met een doel in een situatie

Als je allerlei soorten teksten analyseert, ontdek je er patronen in. Je ziet bijvoorbeeld dat veel verhalen chronologisch zijn opgebouwd en een probleem bevatten dat wordt opgelost. Instructieteksten bevatten vaak de gebiedende wijs en een structuur met stappen. Feitelijke informatieve teksten zijn vaak overzichtelijk ingedeeld in deelparagrafen en bevatten objectieve informatie. Zulke patronen hebben te maken met het doel van de tekst. Bijvoorbeeld: ‘een spannend verhaal vertellen’, ‘helder weergeven hoe je iets moet doen’ of ‘kennis overdragen’. Je kunt teksten groeperen op grond van hun ‘doelen’, ‘opbouw’ en ‘specifieke taalkenmerken’. Zo’n groep vergelijkbare teksten noemen we ‘een genre’.

Het denken en werken vanuit genres in het lees- en schrijfonderwijs, waarbij tekstbesprekingen een belangrijke rol spelen, is in de jaren 1980 ontwikkeld in Australië

(Rose & Martin 2012). Ook in Nederland begint men nu steeds meer in te zien dat genrekennis en tekstbesprekingen onmisbaar zijn bij het leren schrijven.

Wij gaan uit van een genre-indeling in drie hoofdgroepen:

1. verhalende genres;
2. feitelijke genres;
3. waarderende genres.

‘Verhalende genres’ slepen de lezer mee in gebeurtenissen, ‘feitelijke genres’ geven de lezer feitelijke informatie en ‘waarderende genres’ laten de lezer nadenken over standpunten, gezichtspunten en gevoelens van de schrijver. Binnen elke hoofdgroep zijn verschillende genres te onderscheiden.

Hoofdgenres	Genres	Wat doet dit genre?
Verhalende genres	Vertelling	Vertellen over een ervaring.
	Verhaal	Een spannend verhaal vertellen.
Feitelijke genres	Verslag	Verslag doen van een proces.
	Beschrijving	Een verschijnsel beschrijven.
	Procedure	Instrueren of waarschuwen.
	Verklaring	Een verschijnsel verklaren.
	Oproep/ Verzoek	Motiveren voor een actie.
Waarderende genres	Beschou- wing	Gezichtspunten beschouwen.
	Betoog	Een standpunt onderbouwen.
	Respons	Reageren op een (cultuur)uiting.

Tabel 1 – Tien genres voor het basisonderwijs.

Genres zijn vooral bedoeld als bril om naar teksten te kijken. Kinderen hoeven de genres en kenmerken daarvan niet uit hun hoofd te leren; als ze maar leren om door een ‘genre-bril’ naar teksten te kijken, zowel bij lezen als bij schrijven.

3. Genres en tekstvormen

Veel leerkrachten denken echter niet in genres, maar in tekstsoorten of tekstvormen. Een tekstvorm is de vorm die een tekst kan aannemen, bijvoorbeeld: ‘een brief’, ‘een folder’, ‘een PowerPointpresentatie’ of ‘een webpagina’. Een tekstvorm kan voor allerlei doelen worden ingezet, dus onder verschillende genres vallen. Brieven kunnen bijvoor-

beeld uiteenlopende doelen hebben: ‘vertellen over een ervaring’ (vertelling), ‘verslag doen van een bijeenkomst’ (verslag), ‘iemand uitnodigen voor een etentje’ (oproep), ‘een klacht indienen’ (betoog).

Voor het schrijfonderwijs is het belangrijk dat leerlingen nooit een schrijfpdracht krijgen waarin alleen ‘de tekstvorm’ en ‘het onderwerp’ duidelijk zijn. Het doel van de tekst, en ook wie de lezers zijn, moet altijd deel uitmaken van de opdracht. “Maak een folder over Nederland” is veel te vaag. Ook algemene richtlijnen zoals “Schrijf een pakkende inleiding” (wat is dat en hoe doe je dat?), “Let op je taalgebruik” (welk taalgebruik, hoe?) of “Maak het spannend” (hoe dan?) helpen niet. Kinderen doen dan maar wat, en ontwikkelen niet de denk- en formuleervaardigheden die bij schrijven belangrijk zijn.

4. Didactiek

Genrekennis helpt om schrijfdoelen te bepalen en om een duidelijk beeld te hebben waar je op wilt focussen in schrijflessen en -opdrachten. Ook is het belangrijk om te praten over onderwerpen en ervoor te zorgen dat die betekenisvol zijn, om voorbeeldteksten samen te analyseren op de criteria van de schrijfpdracht en om versies van eigen teksten te bespreken. Leren schrijven is geen individuele aangelegenheid. Leren schrijven is een interactief proces. Hardop samen denken over teksten is de kern. Schrijven is een proces en leren schrijven is dat ook. Het knutselen aan versies, met hulp van een betrokken lezer, is een essentieel onderdeel van leren schrijven.

Een goede schrijfpdracht bevat een duidelijk schrijfdoel, aanwijzingen voor de structuur en toon die daarbij passen, eventuele andere bijpassende taalkenmerken met voorbeelden en concrete instructies voor de aanpak van het schrijven. Daarbij is het belangrijk om op slechts enkele nieuwe tekstkenmerken of kerncriteria, te focussen. Vaak is aandacht voor één, hooguit twee, nieuwe criteria genoeg. De kinderen moeten het wel kunnen bolwerken.

Voor goed schrijfonderwijs is een positieve schrijfcultuur in de klas onmisbaar. Die cultuur is er niet zomaar ineens. Plezier in schrijven ontstaat door het stapsgewijs en beetje bij beetje te leren, door samen te ontdekken, samen iets te creëren en door interactie over wat je doet en wat je schrijft. Door succeservaringen dus. Daarbij vormt schrijven over eigen ervaringen de basis van schrijven voor alle leeftijdsgroepen in het basisonderwijs. Een werkvorm als ‘de taalronde’ maakt schrijven laagdrempelig, omdat kinderen vanuit vertellen gaan schrijven (van Norden 2018). Op die basis kan ervaring met het schrijven over relevante en interessante zaakvakinhouden verder worden opgebouwd.

5. Meer informatie

Om leerkrachten te helpen bij het vormgeven van goede schrijfflessen hebben we een praktische gids geschreven, getiteld *Wat een goede tekst!* (2022), met daarin informatie over (1) tien veelvoorkomende genres, (2) de ontwikkeling van schrijfvaardigheid per genre, (3) voorbeelden van schrijfp opdrachten en kinderteksten en (4) didactische tips.

Referenties

Lint, P. de & S. van Norden (2022). *Wat een goede tekst! Gids voor schrijven in tien genres voor het basisonderwijs*. Amsterdam: Boom uitgevers.

Norden, S. van (2018). *Iedereen kan leren schrijven*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Ronde 4

Jozefien Loman & Jolien Wouters
Centrum voor Taal en Onderwijs
Contact: fien.loman@kuleuven.be
jolien.wouters@kuleuven.be

Krachtige evaluatie van begrijpend lezen: complexiteit en variatie in toetsvragen

1. Inleiding

De leesvaardigheid en het leesplezier van Vlaamse leerlingen gaan achteruit. Zowel het PISA-onderzoek uit 2018 als de PIRLS-resultaten uit 2016 en 2021 tonen dat aan. De resultaten maken duidelijk dat er nood is aan een effectieve begrijpend-leesinstructie en aan versterking van de vakdidactische competenties van leraren. Wat de meest effectieve didactische aanpak voor het begrijpend-leesonderwijs inhoudt, werd de voorbije jaren uitvoerig bestudeerd. Zo werden, in opdracht van de Vlaamse Onderwijsraad (Vlor), vijf didactische principes geformuleerd voor een krachtige, effectieve en eigentijdse begrijpend-leesdidactiek in het basisonderwijs. Samen zorgen deze didactische principes of sleutels ervoor dat leerlingen op een actieve manier betekenis toekennen aan een geschreven tekst (Merchie e.a. 2019).